

Regelverk rörande båtottenfärger

Användning av båtottenfärger som innehåller biocider regleras både genom miljöbalken och EU:s biocidförordning. Dessa lagstiftningar tillämpas parallellt, vilket innebär att även om något är oreglerat i det ena regelverket kan samma sak vara reglerat genom det andra regelverket. Nedan följer en sammanfattning av vad som gäller för båtottenfärger enligt biocidförordningen respektive miljöbalken.

Gällande regelverk - biocidfärg

Vissa båtottenfärger verkar genom att de innehåller biocider (bekämpningsmedel). En biocidprodukt är en produkt avsedd att förstöra, oskadliggöra, hindra, förhindra verkningarna av eller kontrollera skadliga organismer på annat sätt än genom enbart fysisk eller mekanisk inverkan. Regler om biocidprodukter och krav på godkännande m.m. finns i EU:s biocidförordning (528/2012/EU), 14 kap. miljöbalken, 4 kap. förordning (2014:425) om bekämpningsmedel samt i föreskrifter från Kemikalieinspektionen. Kemikalieinspektionen meddelar beslut om godkännande av båtottenfärger som innehåller biocider.

Kemikalieinspektionen utfärdar godkännanden som är regionsspecifika, vilket innebär att Kemikalieinspektionen anvisar var färgen får användas. Denna information ska även framgå av en etikett som vanligen finns på färgburken.

Exempel på ämnen som finns i färger med bekämpningsmedel (biocider):

- Tributyltenn (TBT): förbjudet, mycket giftigt och hormonstörande ämne. Finns i äldre båtottenfärger, och kan läcka ut från gamla lager färg. Mycket giftigt redan i mycket små mängder.
- Koppar, kopparoxid eller andra kopparföreningar: Är i måttligt förhöjda koncentrationer giftiga för främst mark- och vattenlevande organismer.

[Nivå 1]
[Nivå 2]

[Besöksadress]
[Postadress]
[Postnr] [Ort]
Telefon [Telefon]
Växel [Växel]
Fax [Fax]
e-postadress
[hemsida]

- Zink, zinkoxid och andra zinkföreningar: Är i måttligt förhöjda koncentrationer giftiga för mark- och vattenlevande organismer

Det finns inga båtbottnfärger som är godkända för Bottniska viken och insjöar. I Mälaren får därmed endast färger som inte kräver godkännande användas (biocidfria färger). Sådana färger är vanligen märkta med exempelvis texten ”för insjöar”. Många av dessa färger innehåller dock andra farliga ämnen.

Miljöförvaltningen i Stockholm rekommenderar därför alltid att de olika mekaniskt (t.ex. borsttvätt) och fysiskt (t.ex. skrovdruk) verkande tekniker som finns för att hålla båten fri från påväxt används istället för påmålning av bottenfärg. Detta på grund av att det idag inte finns några färger utan miljö- och hälsorisker.

TBT-färger får inte förekomma på båtskrov

Sedan 2008 gäller totalförbud mot förekomst av bottenfärger som innehåller TBT på alla svenska fartyg, oavsett storlek och trafik. Förbudet gäller alla fartyg, det vill säga även fritidsbåtar. Det är inte bara förbjudet att applicera bottenfärger som innehåller TBT, utan det får inte alls förekomma på skroven. Även om färgen som innehöll TBT målades på innan förbudet kom, finns det krav sedan 2008 på att den måste avlägsnas eller inneslutas med en speciell spärrbeläggning eller täckfärg som förhindrar läckage. I nuläget är det dock oklart om de spärrfärger som finns för fritidsbåtar verkligen är effektiva mot TBT-läckage.

Förbudet framgår av artikel 5 Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 782/2003 av den 14 april 2003 om förbud mot tennorganiska föreningar på fartyg, den så kallade AFS-förordningen. Förordningen har sin grund i den internationella konventionen om påväxthindrande system (antifoulingssystem). Det förekommer även båtar som är målade med blyhaltig färg. Blyföreningar är inte tillåtna i konsumentfärger, eftersom blyföreningar är klassade som CMR-ämnen (cancerframkallande, mutagena eller reproduktionstoxiska ämnen). Färger innehållande bly får dock saluföras för yrkesmässig användning. Till exempel används blymönja i mycket begränsad omfattning som rostskydd för yrkesmässigt underhåll av historiska byggnader, vilket gör att färger innehållande bly finns tillgängliga i handeln.

Gällande regelverk – Miljöbalken

Parallellt med reglerna för Kemikalieinspektionens godkännanden av biocidfärg gäller Miljöbalkens regelverk. Ramdirektivet för

vatten med tillhörande miljö kvalitetsnormer för vatten är implementerat i Miljöbalken och förordningen om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön. Det är kommunerna som ska se till att miljö kvalitetsnormerna för vatten följs.

Miljöbalken är en ramlagstiftning, vilket innebär att det är mycket som inte är detaljreglerat i själva balken. Istället finns förordningar och föreskrifter som har meddelats med stöd av balken och som detaljreglerar olika områden inom miljöbalkens tillämpningsområde. Det finns dock många områden som inte är detaljreglerade utan en tillsynsmyndighet gör bedömningar i enskilda fall med utgångspunkt från miljöbalkens allmänna hänsynsregler i 2 kap miljöbalken och med stöd av reglerna om tillsyn som finns i 26 kap. Enligt 26 kap. 9 § miljöbalken får en tillsynsmyndighet i det enskilda fallet besluta om de förelägganden och förbud som behövs för att denna balk samt föreskrifter, domar och andra beslut som har meddelats med stöd av balken ska följas.

Mer ingripande åtgärder än vad som behövs i det enskilda fallet får inte tillgripas.

Detta innebär att tillsynsmyndigheten kan fatta beslut om försiktighetsåtgärder samt även att begränsa alternativt förbjuda verksamheter eller användning av produkter om det behövs för att balken ska följas. Till grund för tillsynsmyndighetens bedömningar ligger bl.a. vägledning från tillsynsvägledande myndigheter, rättspraxis och tillgänglig forskning inom ett område.

När det gäller användning av giftig båtbottnfärg är det framför allt försiktighetsprincipen i 2 kap. 3 § miljöbalken som tillämpas.

Enligt 3 § samma kapitel ska alla som bedriver eller avser att bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd utföra de skyddsåtgärder, iakta de begränsningar och vidta de försiktighetsmått i övrigt som behövs för att förebygga, hindra eller motverka att verksamheten eller åtgärden medför skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön. Dessa försiktighetsmått ska vidtas så snart det finns skäl att anta att en verksamhet eller åtgärd kan medföra skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön.

Enligt 2 kap. 7 § miljöbalken gäller kraven i 2 kap miljöbalken i den utsträckning det inte kan anses orimligt att uppfylla den. Vid denna bedömning ska särskild hänsyn tas till nyttan av skyddsåtgärder och andra försiktighetsmått jämfört med kostnaderna för sådana åtgärder.

När det gäller det arbete som pågår just nu att båtklubbar förlagda i Mälaren, där det inte är tillåtet att använda biocidfärger och absolut förbud råder att ha TBT rester på båtskrov, anser miljöförvaltningen att det är rimligt att de båtar som har uppmätta halter av biocider på sin skrov görs skrovrrena mot bakgrund av den risk för miljö- och hälsoskada som läckaget från båtskroven medför.

Straffsanktioner

Den som med uppsåt eller av grov oaktsamhet tar befattning med en kemisk produkt, bioteknisk organism eller vara som innehåller eller har behandlats med en kemisk produkt utan att vidta de skyddsåtgärder, produktval eller försiktighetsmått i övrigt som behövs på grund av produktens, organismens eller varans inneboende egenskaper och genom denna underlåtenhet orsakar eller riskerar att orsaka skada på människor eller i miljön döms, enligt 29 kap 3 § första stycket miljöbalken för miljöfarlig kemikaliehantering till böter eller fängelse i högst två år. Enligt andra stycket p 20 samma bestämmelse döms, för miljöfarlig kemikaliehantering, även den som med uppsåt eller av oaktsamhet använder en biocidprodukt utan att följa de bestämmelser och villkor som följer av märkningen enligt vad som krävs i artikel 17.5 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 528/2012 av den 22 maj.

Båtbottenfärger som innehåller biocider och därmed kräver godkännande av Kemikalieinspektionen utgör en sådan biocidprodukt som omfattas av bestämmelsen.

Miljökvalitetsnormer

Av 2 kap. 7 § och 5 kap. 3 § miljöbalken följer att en miljökvalitetsnorm ska följas samt att ett åtgärdsprogram ska vara vägledande vid bedömningen av om en verksamhet kan tillåtas eller vilka krav som ska ställas på verksamheten. Det är myndigheter och kommuner som ansvarar för att en miljökvalitetsnorm följs. Detta sker genom bl.a. tillsyn enligt miljöbalken. Miljökvalitetsnormerna för vatten följer av EU:s ramdirektiv för vatten (2000/60/EG) som är implementerat i svensk lagstiftning genom miljöbalken, vattenförvaltningsförordningen och HaVFS 2013:61. Sverige har en skyldighet att följa vattendirektivet och riskerar böter om det inte följs.

TBT tillhör enligt EU:s ramdirektiv för vatten (2000/60/EG) med tillhörande dotterdirektiv (2008/105/EG) gruppen prioriterade farliga ämnen för vilka utsläppen ska upphöra eller stegvis

elimineras. Miljö kvalitetsnormen för TBT i sediment¹ är 1,6 µg/kg torr vikt och överskrids flera hundra gånger vid de undersökta båtuppläggningsplatserna i Stockholm. Koppar och zink tillhör de i EG:s ramdirektiv för vatten så kallade särskilda förorenande ämnen som ingår i bedömning av ekologisk ytvattenstatus.

Miljö kvalitetsnormer för vatten innehåller ett försämringsförbud som innebär att statusen inte får försämrats.